

Za otvoreni dijalog

Crkva i svijet

Stjepan Tomić

stjepan.tomic@optinet.hr

Tekst »Crkva i svijet«¹ privukao mi je pozornost zbog izrazito razvijenog senzibiliteta za suvremenost, napose od međunaslova »razočaranja svijeta« pa do kraja, jer su iznesene ideje poticajne i naprosto zahtijevaju angažman čitatelja. Riječi na neki specifični način logično slijede jedna za drugom, ili jedna iz druge, pa je, sve se čini, tekst pisan iz najdubljih dubina duše. Sve dok se tekst bavio sučeljavanjem sa suvremenošću, ili bolje rečeno: pokušavanjem da se kršćanstvo inkulturira i u postmoderni način mišljenja, osjećala se nadahnutost Muzama, no kad se prešlo na neke, ponajviše povijesne, prosudbe, čini se, da su Muze otišle na kraći odmor.

Najprije riječ-dvije o nekim takvim, po mom mišljenju, neopreznim zaključcima. Držim da se o *Syllabusu* može i drugačije suditi. Naime, u njemu nigdje nisam pronašao da je papa Pio IX. ikome negirao pravo na samostalnost ili autonomiju mišljenja, ali jest negirao pokušaje antiteista da zapovijedaju i propisuju Crkvi kako će ona razmišljati o sebi i rješavati svoje probleme, tj. papa je *Syllabusom* branio pravo Crkve, dakle svih nas, da ona sama o sebi prosuđuje kako hoće. Možda sam krivo shvatio papin istup kad sam ga, gledajući malo širi kontekst, razumio kao jednu od najsnažnijih obrana čovjekova i općeljudskoga prava na slobodu mišljenja u situaciji kad se sa svih strana napadalo na kršćanstvo i gotovo sveopće javne prisile, pa čak i očekivanja da se prihvati opće, tzv. napredno mišljenje (u ona vremena nisu ga još nazivali postmodernim). Papin istup, nadalje, može se promatrati i u kontekstu onoga što Isus kaže svojoj braći: *Vas svijet ne može mrziti, ali mene mrzi jer ja svjedočim protiv njega: da su mu djela opaka!* (Iv 7,7). Stoga je bilo potpuno očekivano to što su antiteisti papin istup shvatili kao svoju osudu odnosno zabranu samostalnosti razmišljanja jer su postojanje bilo kakvog drugačijeg

¹ Usp. J. BRNČIĆ, Crkva i svijet, *Nova prisutnost* 8 (2010), 2, 237-259. [Iza ovog teksta, donosimo još nekoliko reagiranja na netom spomenuti ogled. Suvišno je spomenuti da iza iznesenih stavova nužne ne stoji i uredništvo. Ispod imena autora pojedinih priloga su i njihove e-mail adrese, ako netko želi dijalogizirati. Dakako, još bolje je slati dobre priloge u *Novu prisutnost*. Nap. ur.].

mišljenja tada, ali i sada, uvijek doživljavali kao ozbiljnu prijetnju; naime, otac laži ne stoji na stabilnim nogama jer od početka nije u istini (usp. Iv 8,44). Potpuno je drugi problem da li se ta obrana mogla izreći nekim drugačijim rječnikom (možda blažim ili »profinjenijim«, tj. urukavičenim), kao i to da li bi taj drugačiji rječnik imao odjek kakav je imao *Syllabus*.

U istom kontekstu valja promatrati i encikliku Pija X. *Pascendi* i papin cjelokupni odnos prema modernizmu i modernistima. Valja znati da je 19. stoljeće (a dijelom i dvadeseto) protjecalo u žestokim borbama između tzv. novoga (obavezno naprednog, dobrog i znanstvenog) i tzv. staroga (obavezno zaostalog, opskurantskog mračnjaštva, velikog protivnika svega znanstvenoga i svekolikog napretka itd) i da su stotinjak godina poput metaka neprestano fjukale riječi iz ratničkog arsenala, što je započelo još s francuskom revolucijom kad su neki (mlađi i) hrabriji ljudi navodno poželjeli da drugi ljudi bolje žive, a da bi im to uspjelo, valjalo je uzeti bogatstvo od onih koji su ga imali (klera i plemstva). Da bi ta otimačina od otimača što lakše prošla, bacili su floskule o slobodi, jednakosti i bratstvu, a konačni je rezultat bio da su bogati postali još bogatiji, siromašni još siromašniji, a svi zajedno sve nervozniji. Držim, s jedne strane, da bi dužnost svakog kršćanskog intelektualca bila da znanstveno istraži i pokaže zašto te nove, ipak demokratskije i ljudskije ideje od ranijih nisu potekle od crkvenog učiteljstva ili barem, što je možda realnije, od ponekih klerika. Ali nažalost nisu, a razlog možda leži i u tome što je klerikat, usprkos onodobnom golemom bogatstvu, i fantazijama o posjedovanju nekakve velike duhovne vlasti, ipak zbog svoje malobrojnosti bio na rubu društvene (ne)utjecajnosti, pogotovo u onih ljudi koji su željeli misliti svojom glavom. Kao što je to uostalom i danas.

Mi danas, s pravom, smatramo da je taj borbeni stav 19. i dijela 20. stoljeća bio potpuno kriv jer se – navodno – moglo i drugačije postupati, te da su ti naši prethodnici bili previše pod utjecajem duha svoga posvađanog vremena. Ali kod takvih zaključaka valja imati na umu i drugu perspektivu, onu u budućnosti. Tko zna kakvim će primitivcima nas smatrati oni za stotinjak godina, a pogotovo oni za tisuću godina. U najblažem slučaju dobronamjerni će govoriti o nama da smo bili robovi duha svoga vremena i da nismo uspijevali razlučiti bitno od nebitnoga.

Nadalje, neosporno je – barem se meni tako čini – da su ljudi, i klerici i laici, onoga vremena (19. i 20. st) bili otprilike podjednako pametni ili glupi, kao i mi, pa su svejedno upali u mnoge zamke duha svoga vremena, što nas automatski upozorava da i mi upadamo u slične zamke (sve novo je krasno, sve staro umalo pa grozno), iako ih ne vidimo trenutno – vidjet će ih bolje buduće generacije. U tom kontekstu nužno je potrebno svako vrijeme i ljude u njemu iščitavati iz njihove situacije, odnosno njihove odgovore uvijek promatrati u kontekstu izazova s kojima su se suočavali, kao što se mi danas suočavamo s izazovima tzv. postmodernizma, samo što je njihovo vrijeme bilo puno jedno-

stavnije i jasnije (jer su ratna vremena uvijek jednostavna: mi i oni) za razliku od našega koje djeluje nekako blijedo, maglovito i nejasno. Možda bi baš zato naš prvi i najveći zadatak bio da doista prepoznamo one prave izazove svoga vremena, a ne one koje nam okolnosti (tj. anti/a/teisti) kao takve nameće. Vjernici 19. i 20. stoljeća, usprkos nekim našim neslaganjima s pojedinim njihovim postupcima, velik su boj bili i vjeru sačuvali (2 Tím 4,7), a meni se čini da je pokoncilsko vrijeme vjerske slobode mnogima otpuhalo vjeru i da je malo onih koji su pronašli *uska vrata i uski put*. To načelo, promatranja svakoga vremena u njegovu kontekstu, vrijedi i za ranije generacije – sve tamo do Adama i Eve. Naime, sve su ljudske generacije ograničene duhom svoga vremena, pa tako i naša. I nema nikakvog ni razloga, ni smisla proglašavati naš duh vremena najboljim ili čak i savršenim jer će, kao što već rekoh, vrlo brzo zavladati novi, širi, drugačiji, možda obuhvatniji, možda fahovski precizniji, no svakako drugačiji. Jednako tako nema ni razloga ni smisla našim vremenom prosuđivati prijašnje dane.

Od brojnih ponekad čudnih formulacija i nerazumljivih prosudbi spomenut ću samo još jednu i to onu kako su »kršćani u Aziji i Africi bili primorani pjevati iste gregorijanske napjeve kao pod neogotičkim svodovima na Zapadu« (241). Ako netko ne voli i ne cijeni gregorijanski koral, njegova je stvar i ima puno pravo na svoj stav, ali mislim da ipak nema pravo svoje doživljavanje stavljati u negativan kontekst tzv. eurocentričnosti jer gregorijanski napjevi u svojoj biti izviru iz najdubljih dubina ljudske duše željne Boga, a te su dubine osobina svih ljudi, podjednako na svim kontinentima i svim rasama. Onaj tko bi malo više slušao izvorne afričke mise, možda bi se začudio koliko su slične upravo koralnim melodijama.

Smatram da bi ovdje bilo korisno spomenuti još i nekoliko načelnih opaski, koje mi se čine važnima pri suočavanju sa suvremenošću.

Govoriti danas o Crkvi i svijetu, kao dvjema naporednim vrijednostima, čini se sve besmislenijim poslom jer su u ljudskim srcima i ustima, pa tako i u izgovorenim i napisanim riječima i najčišće (biblijske) riječi zamučene raznolikim ljudskim ili tzv. kulturološkim kontekstima; neke su čak i zaprljane ili zaražene kojekakvim novim (dobronamjernim) idejama, a ima i onih koje su čak i zgažene, a najveći dio njih doživio je inflacijsko olakšavanje. U ovom trenutku – rečeno načelno – čini se da su za crkveni odnosno vjerski govor najteža prepreka sve brojniji i sve glasniji tzv. dobronamjerni kritičari, koji se, između ostaloga, oslanjaju i na tzv. multikulturalnost, pluralizam, humanizam i navodnu dijalošku usmjerenost svijeta, pa tako i kršćanstva. Među takvim posebno su čudni oni koji se predstavljaju kao (katkad i veliki) vjernici, a pokatkad im se taj glasni pristup Crkvi svodi uglavnom na gledanje negativnosti, kojima se obično suprotstavljaju pozitivni konteksti u drugim (ponajviše istočnjačkim) religijama ili religioznim zajednicama.

Da su kršćani grešnici, neosporno je; da grešnici čine Crkvu, i to je neosporno, kao što je i to da nitko ne voli govoriti o svojim grijesima, neuspjesima i promašajima. Povijest nas pak uči da se još nikoga nije popravilo samo upozoravanjem na njegove promašaje ili grijehe, osim kad ga se fizičkim ili psihičkim nasiljem pretvorilo u podređenoga, no u takvim situacijama veliko je pitanje da li je više uopće riječ o ljudskim bićima ili tek nekim relikvijama reliquiarum olim libertatum hominum. Također, podjednako je poznata i činjenica da svi lako opažamo tuđe mane, a jedva vidimo svoje, kao što to lijepo pripovijeda stara priča o tome kako svaki čovjek nosi dvije vreće. U onoj sprijeda su tuđe mane, a u onoj na leđima vlastite.

Ipak, danas znamo malo više od tih starih mudrosti. Znamo, naime, da zlo izvan sebe možemo vidjeti isključivo posredstvom zla u sebi. I to je, sve se čini, temeljno polazište za svaki razgovor o njemu: »Što gledaš trun u oku brata svojega, a brvna u oku svome ne opažaš? Ili kako možeš reći bratu svomu: 'De da ti izvadim trun iz oka', a eto brvna u oku tvom? Licemjere, izvadi najprije brvno iz oka svoga pa ćeš onda dobro vidjeti izvaditi trun iz oka bratova!« (Mt 7,3-5)

Najprije izvaditi brvno iz vlastitog oka!

Zaključak je lagan, ali put do njega, sve se čini da je kao i put u pakao, kako bi rekao Dante, popločan dobrim namjerama, no još češće pogrešnim zaključcima, izvodima i, ponajviše, povezivanjima nepovezivih stvari. »Neki se put čovjeku čini prav, ali na koncu vodi k smrti« (Izr 16,25). Da bi se ipak kako-tako došlo do nekih spoznaja, valja se najprije suočiti s crkveno-društvenom stvarnošću u kojoj živimo.

No ipak prije nego što započnem s tim jedna mala terminološka digresija. Ne čudim se ateistima i suvremenim poganima što termin Crkva identificiraju s crkvenom hijerarhijom, no čudim se što to s podjednakom čestotom čine i ugledni i neugledni klerici i laici. Zato predlažem da budemo u tome malo precizniji. Crkva je zajednica vjernika, koju možemo još zvati i Božjim narodom, tj. Crkva smo svi mi, a hijerarhija je onaj dio Crkve koji vodi tu zajednicu. Treba se ugledati na koncilske dokumente, gdje su te distinkcije sustavno provedene. Nadalje, Crkvu obično dijelimo na dva dijela: na jedan silno mali dio (čini svega 0,003% Božjega naroda), koji zovemo i klerikat, te onaj golemi dio koji se obično naziva laikatom. Kao što znamo, onaj silno mali dio Crkve silno je – gotovo apsolutno važan kad je riječ o vanjskom funkcioniranju crkvene institucije odnosno o vlasti, no sve je to ipak samo naizgled jer društvena se utjecajnost ipak mjeri po zakonu brojeva, tj. objektivno bi u Crkvi ipak trebali biti najutjecajniji laici jer oni čine 99,997% nje. Potpuno je drugi problem zašto postoji tolika diskrepancija između utjecajnosti i brojnosti, a tvrdnja da je to zato što klerici imaju svu vlast naprosto je besmislena. Imali su je i komunisti, pa gdje su? Ljudi su upalili svijeće i komunistička tvrđava

koja je djelovala neosvojivo urušila se kao i jerihonske zidine. Bit je ipak da problem leži u području (samo)svijesti.

Usput i još jedna sitnica. Čak i katolički autori upotrebljavaju sintagmu o emancipaciji svijeta od Crkve. Tzv. dobronamjerni kritičari tvrde da se to dogodilo zato što je svijet počeo uviđati slabosti Crkve itd. Imenica emancipacija obično označava nekakvo oslobođenje od potčinjenosti ili ugnjetavanja odnosno odbacivanje svega zastarjelog i prevladanog, pa tvrdnja da se svijet emancipirao, tj. počeo oslobodati uviđajući slabosti i mane Crkve sugerira da je svijet nekakav apsolutan ili čak poglavit autoritet, onaj koji pouzdano zna istinu o svemu, pa tako i o crkvenom učenju odnosno božanskoj objavi, a napose o praksi, što ozbiljno upozorava na to da treba biti jako oprezan s riječima jer »tvoje će te riječi opravdati i tvoje će te riječi osuditi« (Iv 12, 37). Nadalje, neki napredniji kršćani kao da su posebno zabrinuti za nešto što je gotovo apsolutno nevažno, tj. za sliku koju o Crkvi ima ateistički i materijalistički svijet pa se stoga s mnogih različitih strana mogu čuti tvrdnje kako Crkva opetovano iznevjerava obećanja, da je organizacijska stvarnost Crkve na Zapadu mnogima postala simbolom ugnjetavanja dok u isto vrijeme kler misli da pronosi poruku slobode; da se Crkva pretvorila u simbol mračnjaštva iako se ona smatra svjetlom svijeta, pa čak i simbolom hipokrizije dok ona za sebe kaže da je put istine; ukratko, Crkva je postala simbolom nadidenoga usprkos tome što se smatra glasnogovornicom vječnosti. Čini se da su takvi ipak malo prebrzo »uznapredovali«. Naime, svaki čovjek o drugome uvijek misli točno onako kakav je u samome sebi i kakvi su mu motivi promatranja. Ako ne želi Crkvu, vidjet će u njoj na tisuće mana, ako je pak želi, uznastojat će otkriti što to Crkva i Krist pozitivnoga nude.

U načelu se slažem s mnogim kritikama suvremene crkvene institucije, ali nevolja je s kršćanstvom – bolje rečeno s Kristom – to što se susret s Bogom i urastanje u Kristovo tijelo događa ponajprije u čovjekovoj nutrini, a po vanjskom ponašanju vidi se samo – ako imamo oči za to – koliko je taj proces uznapredovao. Dakako, već površan pogled na kršćansku suvremenost nameće dojam da kršćani, nažalost, ne samo da ne prožimaju svijet nego da se događa obrnut proces: svijet sve silnije prožima kršćane. To pak, u krajnjoj konsekvenciji, znači da nikakve izvanjske promjene crkvenih struktura, a napose ne one pod utjecajem svijeta, neće uroditi nikakvim željenim (duhovnim) plodom. Nekakvih »plodova«, dakako, bilo bi vrlo brzo kad bi se umjesto kruha prigodom pričesti na misama počeli dijeliti čekovi na, recimo, barem desetak eura (da ne spominjem veće svote). Čini mi se, nadalje, logičnom pretpostavka da do određenih strukturalnih promjena u nekoj društvenoj instituciji može doći tek onda kad članovi te institucije počnu živjeti nešto novo (to je ključno područje laičkog utjecaja u Crkvi). U slučaju kršćanstva to nešto novo bilo bi kad bi, samo pet posto kršćana – i to ne hrvatskih deklariranih nego stvarnih – shvatilo da je njihov životni poziv da budu sveti. Mislim, uistinu sveti.

A biti svetim, kao što to pokazuje cjelokupna crkvena povijest, moguće je u svim društvenim uvjetima, čak i u onim tzv. najružnijim, tj. u »mračnom srednjem vijeku«.

Prva pretpostavka za razumijevanje suvremene crkvene stvarnosti jest da kršćanstvo više nije društvena ideologija, pa ga stoga ni ne treba trpati u ladicu ostalih društvenih ideologija (tipa fašizma, nacizma, komunizma, socijalizma i materijalizma). Kršćanstvo svojedobno jest funkcioniralo kao društveno vezivno tkivo ili kao društvena ideologija, ali danas to zasigurno više nije, mada se u nas nekih vrlo sitnih tragova moglo pronaći za vrijeme komunističke vladavine. U skladu s tim slijedi i zaključak da se kršćanstvo više ne smije promatrati političkim parametrima, a najmanje od svega zahtijevati da kršćani naviještaju radosnu vijest političkim metodama, što se nažalost i danas dobrim dijelom čini. Ujedno to znači da crkvena hijerarhija, tj. kler, nije politička elita, koju treba javno stigmatizirati, prozivati, razotkrivati i upozoravati na promašaje, kao što je to slučaj s političkim ili drugim strukturama vlasti (diskutabilno je koliko i to ima smisla i koristi). U Crkvi vrijede drugačija pravila: poslušnost (podređenih) i posipanje pepelom (nadređenih), a prosudba je Božji posao.

Važno je imati na umu i to da u Katoličkoj crkvi institucionalna funkcija nema nikakve veze s nečijim statusom u božanskim relacijama, dapače, u tom kontekstu (svetosti) kler je u osjetno zahtjevnijoj, pa čak i težoj situaciji od laika jer ne mora kao oni trošiti dnevno najmanje osam sati na osiguravanje materijalne egzistencije, koja je njemu (kleru) automatski osigurana, tj. klerikov je osnovni posao, kojim si osigurava materijalnu egzistenciju, da se moli, traži i kuca (usp. Mt 7, 7) odnosno da istražuje Bibliju i misaone granice teologije, koje sputavaju sve vjernike, podjednako klerike kao i laike, u dubljem spoznavanju Božjih planova s čovjekom (onoga uskoga puta, o kojemu govori Krist u Mt 7, 13-14) ili, rečeno drugačije: klerik treba da se šest sati odmara, šest sati moli, šest sati komunicira s ljudima i šest sati posvećuje vlastitom vjerskom obrazovanju (čitanju Biblije, teoloških i duhovnih knjiga, dakako i dobrih romana itd). Da li doista tako čini, stvar je njegove i Božje prosudbe.

Traženje kraljevstva nebeskog, barem teorijski, nema nikakve veze ni s našim društvenim okruženjem odnosno životom. Drugim riječima, ono što je kršćanstvo moglo ljudima srednjega vijeka pružiti o smislu života, to podjednako, mutatis mutandis, nudi i nama danas, što najrječitije dokazuju srednjovjekovni sveci koji su utjecajni i danas (npr. Benedikt Nursijski, Franjo Asiški, Dominik Guzman, Albert Veliki, Toma Akvinski, Meister Eckhart itd i bezbrojna druga imena). Krist nije došao da prožme svijet duhovnim vrijednostima, kako to neki misle i javno tvrde, nego da u suradnji s onima koji ga žele slijediti stvori novo nebo i novu zemlju (usp. Otk 21, 1), tj. novi svijet, pa stoga treba biti oprezan prema onima, napose klericima, koji kuju velike planove o prožimanju svijeta božanskim vrijednostima. Taj način razmišljanja leži na krivoj pretpostavci, koja se u teologiji obično naziva naukom o apoka-

stazi. Naime, ono što je naopako ne može se ni popraviti ni promijeniti nego to jedino može (i mora) odumrijeti ili nestati. Nikada ni u čemu nema promjene zla u dobro. I zlo koje je u nama ne može se nikakvim dobrim djelima pretvoriti u dobro nego to zlo u nama mora umirati i smanjivati se, a rasti samo ono što je dobro.

Crkva se, podjednako i klerici i laici, više i da hoće ne može, a ni ne smije, služiti nikakvim političkim sredstvima u naviještanju Božjega kraljevstva - istina, tu sintagmu (politička sredstva) jako je teško definirati kad ju se stavlja u crkveni kontekst - nego isključivo vjerskim apelima na ljudsku savjest, iz čega slijedi da je danas najvažniji crkveni posao, dakle svakoga od nas, izgradnja osobne savjesti i osobnih vrednota, koje će funkcionirati i kao društvene, ali samo u užem krugu (naravno). Svijet je pošao svojim putem (Sizifov kamen počeo se kotrljati nizbrdo), koji sigurno vodi i u društvenu propast, a o tome kakvi će biti društveni i crkveni zahtjevi kad se to dogodi, sada se ne može govoriti. To su futurabilije.

Druga temeljna prepostavka za bolje razumijevanje današnje crkvene stvarnosti jest opće svećeništvo Božjega naroda. I tu se kadšto javljaju nesporazumi. Suodgovornost laika za svijet svakako se temelji na općem svećeništvu Božjega naroda, ali u jednom drugom kontekstu (glede laičke suodgovornosti za svijet u kojemu živi). Naime, opće (ili krsno) svećeništvo Božjega naroda u prvom redu znači da svaki čovjek osobno treba prinijeti samoga sebe (svoj ego) Bogu kao žrtvu, te da ministerijalni svećenici ne mogu umjesto nas, niti čak u ime nas, prinostiti Bogu žrtve, a ni mi umjesto njih jer je to strogo osobni posao, tj. oni koji su se doista pokristovili, postali su ono novo nebo i nova zemlja. Ovdje se često brkaju poslovi: jedno je predsjedanje proslavi spomena na Gospodinovu večeru, a nešto sasvim drugo prinošenje Bogu samoga sebe kao žrtve. Neosporno je da se prigodom slavljenja spomena na Gospodinovu večeru, kojoj predsjedava ministerijalni svećenik, događa prinošenje žrtve, ali tu je riječ o jednoj sasvim drugoj razini: naše duhovne prinose-žrtve, podjednako klerikove kao i laikove, Krist preuzima kao svoje i prikazuje ih Ocu (što Otac prihvaća kao Sinove žrtve), a onda bivaju vraćane kao Kristovo tijelo i krv (pričest), pa blagovanjem tijela i krvi Gospodinove postajemo integralnim dijelom – ili djelićem – njegova mističnog Tijela. Glede sv. mise spomenuo bih samo to da se još u 11. st. nailazi na teološko naglašavanje kako misu ne prikazuje samo svećenik nego sav narod: »U tim se riječima očito pokazuje da ovu žrtvu hvale prikazuju svi vjernici«, piše sv. Petar Damiani (†1072), »ne samo muževi nego i žene, premda izgleda da specijalno prikazuje jedan, svećenik, jer što ovaj prikazujući Bogu obavlja rukama, to mnoštvo vjernika preporučuje pozornom odanošću duha« (T. J. Šagi Bunić: *Povijest euharistije*, 102). Dakle, bit krsnog svećeništva jest u prinosu samoga sebe kao žrtve, tj. najprije izgradnja nutrine kako bi i vanjšina bila u skladu s Kristovim naukom.

S tom drugom pretpostavkom u uskoj je vezi i treća, u kojoj se također pojavljuju neki nesporazumi. Tvrdi se, naime, kako je život u materijalnosti odnosno svjetovnosti ono što bitno određuje laički status jer su klerici kao duhovni stalež nekako malo dalje od toga. Rečeno koncilskim rječnikom: svjetovna je narav vlastita laicima (usp. AA 2, 29). No koncilski oci prilično dobro razlikuju materijalnost od svjetovnosti (sekularnost), a ovom se onda opravdava i laičko upletanje u politiku. Kao što rekoh upletanje u politiku stvar je osobnog odabira jer je to posao kao i svaki drugi kojim se može osigurati (pomasna) materijalna egzistencija, ali bih samo dodao da je svijet, o kojemu govore koncilski dokumenti, nestao praktički istoga trena kad je koncil bio završen, te da danas – napose mi u Hrvatskoj – živimo u jednom potpuno drugačijem i potpuno promijenjenom (nažalost u mnogim stvarima u negativnijem pravcu) svijetu. Koncilski su oci, praveći razliku između svjetovne naravi laika i tzv. duhovne klerika, po svojoj prilici imali pred očima jednu pomalo utopističku i naivističku viziju svijeta utemeljenu na odustajanju od hladnoratovskih podjela s jedne strane, te s druge poštivanje raznolikosti poslova kojim si laici osiguravaju materijalnu egzistenciju. Možemo raspravljati koliko je termin svjetovnost (sekularnost) dobro i sretno izabran jer danas i klerici, ma kako se bavili duhovnim poslovima, podjednako kao i laici žive ne samo u materijalnosti nego i u svjetovnosti baveći se svjetovnim poslovima kakvi su npr. izdavanje novina, knjiga, časopisa, da ne spominjem svećenike-radnike itd. U tom kontekstu nužno je naglasiti da posao kojim se neki čovjek bavi u određenoj mjeri oblikuje i njegovu psihu, pa se danas psihička ili psihološka razlika između (barem ponekih) klerika i laika osjetno smanjila u odnosu na predkoncilsko vremena.

Značajna osobina naše suvremenosti i to je što poneki kritičari pokatkad operiraju i nekim krajnje neukusnim tzv. činjenicama. Naime, povezuju čovjekovu kainovsku sklonost ka ubijanju ili uništavanju bilo kojega oblika života s vjerom, a specijalno to vole povezivati s kršćanstvom. Neosporno je da je takvih i u kršćanstvu pogotovo u starija vremena bilo mnogo, čak su bili osnivani i tzv. viteški redovi koji su se borili mačevima za nekoga svoga boga, kojemu su davali ime Božjega Sina Isusa Krista. Na sreću danas je sve manje tzv. kršćana koji se bave takvom ideologijom, ali je ona prisutna npr. u islamu, gdje se fundamentalisti pozivaju na Alaha kao opravdanje za svoja zlodjela. I samim muslimanima kao i kršćanima jasno je da takvi nemaju nikakve veze ni s Bogom ni s dotičnom religijom.

Slično je i s neprestanim izvlačenjem iz naftalina jasnoga Galileija, kojega ni krivog ni dužnog ateisti odnosno antiteisti neprestano »uskrisuju« jer je on, eto, živi dokaz teških nepravdi koje je Crkva učinila gaženjem znanstvenih uvjerenja. Usput ponetko baci i noviji kamen, kao što je spominjanje nacizma i holokausta jer su se dogodili na tlu tzv. kršćanskih zemalja. Ili najnoviji primjer genocida u Ruandi itd. I za sve su krivi kršćani ili kršćanstvo odnosno

Crkva. Doista, zar su ubojice kršćani? Ili je možda spominjanje tih u nebo vapijućih grijeha samo paravan za ono nutarnje dubinsko odbacivanje Boga? Svojedobno je jedan francuski ateist napisao otvoreno pismo Bogu, u kojemu ga je optužio za sva zla ovoga svijeta, iako je sam dobro znao (pa čak i napisao) da su ta zla počinili ljudi. Ali, ipak, za sve je bio kriv Bog. Dakako, domaći su ateisti-komunisti na sva usta hvalili to pismo.

Sjećam se studentskih teoloških dana. Profesor dogmatike jedne večeri donese nam *Vjesnik* i pročita pisamce o smiješnom tumačenju postanka svijeta prema Bibliji. Odmah sam znao da je pisamce naručeno radi provociranja i ponižavanja katolika, ali profesor ga je zbog nekoga svoga razloga ipak shvatio ozbiljno i tražio od nas da dadnemo pravilan odgovor. Međutim, dobro je poznato da nema odgovora na provokacije i pokušaje ponižavanja tuđega svjetonazora. Svaki odgovor, ponajprije obrambeni, izaziva trijumf napadača: opet smo ga bocnuli i priznao je da ga boli... Sa zlom se ne raspravlja nego, ako treba, valja s njim proći u šutnji i dvije milje (usp. Mt 5, 39-42).

Peta značajka naše suvremenosti svakako je globalizacija, koja sve snažnije potire čak i temeljnu društvenu značajku, tj. eurocentrizam. Ipak, kad je riječ o Crkvi, ne bih se volio služiti terminom globalizacije jer on doista nema nikakve veze s vjerom. Globalizacija je naprosto ekonomski društveno-informacijski proces koji ne promiče nikakve društvene vrijednosti nego ponajviše društvenu otuđenost, a usput i neke nazovi suvremene tendencije razaranja obitelji i braka, sve u formi traženja nekakvih nazovi putova. Žalospo je što u tome aktivno sudjeluju i poneki kršćani.

Zapadni svijet zahvatila je također i tendencija autodestruktivnosti, pa je sve više na udaru i tzv. zlo eurocentričnosti. Slažem se da eurocentričnost ima i svojih mana, ali sigurno ima i pozitivnih osobina. Neki multikulturalci liju gorke suze nad teškom sudbinom Crkve koja se zaogrnila grčkom kulturom i rimskim pravom i pokušavala to nametnuti cijelom svijetu. Najteži pak grijeh smatraju što se nameće tzv. rimski oblik kršćanstva (iz čega slijedi da su nerimski oblici kršćanstva prihvatljiviji), koji je po njihovu mišljenju najviše zla nanio u misijama, gdje se razaralo autohtone kulture itd. S jedne strane lako je biti general poslije bitke, no s druge upitajmo se objektivno o čemu je tu zapravo riječ. Zar je doista moralno zlo to što sam, npr. ja kao dijete nosio bijele gaće i koparan, a sada mi ne pada na pamet da se tako obučem, zar sam odustajanjem od seoske mode doista raskulturiziran do tragičnosti odnosno zašto bi bilo zlo i naopako to što su se neki golaći morali obući ili drugi počeli praviti pletene kućice i stanovati po selima. I to bi kao bila ta strašna crkvena dekulturizacija. U vezi s tim spomenut ću samo jednu suvremenu činjenicu, nad kojom se ne prolijeva ni suzica, a to je raskulturizacija kao posljedica suvremenoga prodora tehnologije i svega ostaloga u tehnološki zaostali svijet. Sjećam se jedne slike iz neke reportaže o Africi: Jedan mladi crnac obuven u pomalo razdrapane tenisice (možda ih je našao i na bjelačkom smetlištu)

nosi na ramenu poveću muzičku liniju (radio, kazetofon i dva zvučnika). Glasnoću pustio do daske. Nek se zna tko ima! Tko je silio toga čovjeka da baca svoj novac na tu liniju? Crkva? Vjeroučitelji? Ili njegova želja da imitira svijet bogatih? Zar u ime nekulturne civilizacije i ljudske pomame za imitiranjem gaziti Crkvu?

U zaključku ovih reminiscencija naglasio bih da postoje tri načina na koja kršćanin treba reagirati na sadašnje i prošle grijehе u Crkvi i svijetu: prvi je kajanje za vlastite grijehе, drugi da ne treba gledati trun u bratovu oku, a treći da se neprestano treba moliti *Oče, oprosti im jer ne znaju što čine!*

Nije dostatno kajati se samo za vlastite grijehе nego je nužno kajati se i za grijehе crkvene zajednice počinjene tokom povijesti. Pokajanjem za vlastite grijehе i po ispovijedi dobivamo oprostеnje i izlječenje (potrebna je još i zadovoljština), no samo pokajanje nije dostatno nego je nužno potrebna i promjena života (ne padati neprestano u iste pogreške). Što se pak tiče pokajanja za grijehе crkvene zajednice problem je nešto kompleksniji. Papa Ivan Pavao II. započeo je proces kajanja ili javnog priznavanja grijehа iz crkvene prošlosti, ali je u tome bio prilično odlučno zaustavljen, no i to javno priznavanje čini mi se manje važnim u usporedbi s nečim drugim, a to je: danas nam je više no ikada potrebna revalorizacija cjelokupne crkvene povijesti. To mi se čini najboljim činom kajanja jer će na temelju nove slike crkvene povijesti biti moguće iščitati i pravce budućeg kretanja, što je sada prilično teško jer su prikriveni mnogim nevažnim detaljima ili prenaplašenim vrijednostima ili čak i »vrijednostima«. Svakako, u promatranju crkvene povijesti valja iskoristiti ideju Arnolda Toynbeea o izazovima i odgovorima² jer su odgovori uvijek uvjetovani izazovima (duhom vremena), a ne nekim našim zrakopraznim današnjim idealima... Ono što bi nam danas bilo najpotrebnije svakako je prava, ne izvanjska nego nutarnja, povijest Crkve, ali nju još nitko nije napisao.

Osim tih triju način promatranja prošlosti moguće je zauzeti i pozitivan stav i pokušati mijenjati sadašnjost potragom za budućim temeljima. Postoji jedna priča poznatog pisca SF-romana Isaaca Asimova o nekom tehničaru koji je bio specijalist za promjenu budućnosti. Proučivši, dakako pomoću superkompjutora, različita moguća kretanja budućnosti, taj bi tehničar izabrao naizgled nevažan, ali za budućnost bitan detalj (recimo neki paket koji je stajao na drugoj polici prebacio bi na neku višu ili udaljeniju) i nakon tri stotine ili više godina budućnost bi bila potpuno promijenjena. Čini mi se da bi taj naizgled nevažni, ali za drugačiju budućnost bitni detalj mogla biti u našem slučaju slika čovjeka. Ona je otprilike ista kao i prije najmanje tri tisuće godina. No kako je to sasvim druga tema, koja zahtijeva i više prostora, ostavit ću je ovdje samo natuknutom.

² To je djelomično učinio Guy BEDOUELLE u svojoj *Povijesti Crkve*, Kršćanska sadašnjost, 2004.